

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СФЕРИ ТОРГІВЛІ ТА ПОСЛУГ

УДК 378.1.: 67

Гуцак О. М.,

*к.т.н., викладач кафедри підприємництва, товарознавства та експертизи товарів,
Львівський інститут економіки і туризму, м. Львів*

Семак Б. Д.,

*д.т.н., проф., професор кафедри товарознавства та технологій непродовольчих товарів,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів*

Галик І. С.,

*к.т.н., проф., професор кафедри товарознавства та технологій непродовольчих товарів,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів*

ВИКОРИСТАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТОРГОВЕЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

***Анотація.** Обґрунтовано доцільність використання компетентнісного підходу та контекстних форм навчання для подальшого вдосконалення підготовки у вузах сфери торгівлі фахівців товарознавчо-комерційного профілю відповідно із сучасними вимогами міжнародних освітніх стандартів, які передбачають повний перехід на названі форми навчання. Сформульовані та обґрунтовані ключові загальні, професійні товарознавчі та професійні комерційні компетентності, які є максимально наближеними до потреб вітчизняного ринку непродовольчих товарів і змісту практичної діяльності названих фахівців. Встановлено, що використання компетентнісного підходу для підготовки фахівців товарознавчо-комерційного профілю вважається одним із радикальних і перспективних шляхів не тільки вдосконалення, але й докорінної перебудови і переорієнтації всієї освітньої системи підготовки названих фахівців.*

Ключові слова: компетентнісний підхід, контекстні форми навчання, професійні компетентності, освітні стандарти, вища школа, компетентність, фахівці товарознавчо-комерційного профілю.

Hushchak O. M.,

Ph.D., Lecturer of the Department of Entrepreneurship, Commodity Studies and Examination of Goods, Lviv Institute of Economics and Tourism, Lviv

Semak B. D.,

Doctor of Engineering, Professor, Professor of the Department of Commodity Studies and Technologies of Non-food Products, Lviv University of Trade and Economics, Lviv,

Galyk I. S.,

Ph.D., Professor, Professor of the Department of Commodity Studies and Technologies of Non-food Products, Lviv University of Trade and Economics, Lviv,

USE OF A COMPETENCE APPROACH FOR IMPROVING THE TRAINING OF TRADE-ECONOMIC PROFILE SPECIALISTS IN UKRAINE'S HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS

Abstract. *The expediency of using the competence approach and contextual forms of training for further improvement of specialists training in trade sphere higher educational establishments in the field of commodity-commercial profile in accordance with the modern requirements of international educational standards, which envisage a complete transition to the named forms of training, is substantiated. The key general, professional commodity and professional commercial competencies that are as close as possible to the needs of the domestic market of non-food products as well as the content of the practical activities of the mentioned specialists are formulated and substantiated. It was determined that the use of a competence approach for the training of commodity-commercial profile specialists is considered as one of the radical and perspective ways of not only improving but also drastic restructuring and reorientation of the whole educational system of training of the named specialists.*

Key words: competence approach, contextual forms of training, professional competences, educational standards, high school, competence, specialists of commodity-commercial profile.

Постановка проблеми. Як відомо, суттєві зміни в останні роки у розвитку вітчизняної економіки, включаючи і сферу торгівлі, обумовили необхідність подальшого вдосконалення системи підготовки фахівців торговельно-економічного профілю у вузах, акцентуючи основну увагу на імплантацію у систему освіти вимог міжнародних освітніх стандартів. Потреба безвідкладного вирішення цього завдання обумовлена такими основними причинами:

- необхідністю подальшого вдосконалення технології виробництва та підвищення рівня якості вітчизняної продукції (особливо легкої промисловості) з метою збільшення її частки на вітчизняному ринку;

- потребою суттєвого підвищення конкурентоздатності товарів вітчизняного виробництва (особливо непродовольчих) на вітчизняному та зарубіжних ринках;

- максимальним наближенням системи підготовки у вузах фахівців товарознавчо-комерційного профілю для потреб сучасних ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Авторами роботи [1] обґрунтовано доцільність використання компетентнісного підходу для професійної підготовки у вузах сфери торгівлі товарознавців-експертів. Дано визначення основних термінів і понять, пов'язаних із використанням названого підходу для вдосконалення системи вищої освіти в Україні.

Основна увага приділена формуванню, обґрунтуванню та класифікації ключових професійних компетентностей фахівців товарознавчого профілю. При цьому підкреслюється, що використання компетентнісного підходу в процесі підготовки фахівців товарознавчого профілю у вузах сфери торгівлі розглядається як один із радикальних напрямків подальшого вдосконалення системи торговельно-економічної освіти в Україні.

В роботі [2] розглянуто сучасні підходи до формування професійних компетентностей фахівців торговельно-економічного профілю в процесі їх навчання. Відзначено переваги і перспективність

використання у системі торговельно-економічної освіти компетентнісного підходу, який набув широкого застосування у зарубіжній практиці.

Відзначається обмеженість літературних джерел, присвячених використанню нового підходу у системі підготовки фахівців торговельно-економічного профілю. Сформульовані та обґрунтовані ключові професійні компетентності фахівців, які повинні бути ними набуті в процесі вивчення профільованих дисциплін у вузах і коледжах сфери торгівлі.

Автори роботи [3] узагальнили міжнародний досвід використання компетентнісного підходу у вищій освіті. Ними дано визначення категорії компетентності та описано етапи становлення компетентнісного підходу у вищій освіті. Розглянуто напрямки реалізації компетентнісного підходу в рамках Болонського процесу. При цьому розглянуто:

- компетентції в матриці національних рамок кваліфікацій у вищій освіті;

- зв'язок компетентнісно-орієнтованого навчання та принципів активізації навчального процесу;

- процедуру реалізації компетентнісного підходу при формуванні навчальних планів у Європі.

Крім того, в даній роботі описані особливості побудови на основі компетентнісного підходу навчальних планів у США, а також обґрунтовані можливості комерціалізації компетентнісного підходу.

В роботі [4] авторами сформульовані основні напрямки подальшого вдосконалення системи підготовки фахівців товарознавчого профілю у вузах сфери торгівлі. Підкреслюється нагальна потреба використання для цієї мети компетентнісного підходу, який широко використовується у зарубіжній практиці підготовки фахівців у вищій школі. Для прикладу сформульовано та обґрунтовано перелік ключових професійних компетентностей товарознавців, діяльність яких пов'язана з роботою товарного комплексу "Текстиль-одяг". Відзначається, що впровадження компетентнісного підходу у навчальний процес товарознавчо-комерційних факультетів вузів сфери торгівлі дозволить суттєво наблизити навчальний процес до потреб ринку конкретних

груп товарів і підвищити якість підготовки названих фахівців.

Автором роботи [5] обґрунтована доцільність більш широкого використання компетентнісного підходу для подальшого вдосконалення та переорієнтації системи підготовки фахівців товарознавчого профілю у вузах сфери торгівлі та легкої промисловості. Сформульовані та обґрунтовані ключові професійні компетентності товарознавців, практична доцільність яких може бути пов'язана з торгівлею текстилем, одягом і взуттям. Розглянута можливість та доцільність використання компетентнісного підходу для стандартизації та паспортизації професійних компетентностей товарознавців, діяльність яких пов'язана з гуртовою чи роздрібною торгівлею конкретними групами непродовольчих товарів.

В роботі [6] вивчена можливість і доцільність використання компетентнісного підходу в процесі підготовки фахівців торговельно-економічного профілю у вузах сфери торгівлі України. Авторами розроблено концептуальні засади формування названого підходу, які базуються на врахуванні вимог національної рамки кваліфікацій, існуючих освітніх стандартів, а також особливостей побудови навчальних планів і навчальних програм профілюючих дисциплін при підготовці названих фахівців, у вузах.

Підкреслюється, що використання компетентнісного підходу в процесі навчання фахівців торговельно-економічного профілю – це радикальний напрямок подальшого вдосконалення системи підготовки цих фахівців у вузах сфери торгівлі.

Автором роботи [7] дано аналіз вимог до професійної підготовки фахівців економічного профілю. Відзначається, що інтегральною компетентністю магістра економічного профілю є його здатність вирішувати складні завдання та проблеми теоретичного і прикладного характеру. Ними сформульовані наступні професійні компетентності: здатність досліджувати ринкові відносини між суб'єктами економічної діяльності, здатність виявляти закономірності бізнес-процесів і вибирати оптимальний варіант інноваційних проектів, здатність здійснювати економічну діагностику оперативної та фінансової діяльності підприємства та інші. При цьому підкреслюється, що наведені вимоги до фахівців економічного профілю залежать від конкретної сфери їх діяльності, типу підприємства та рівня його управління та інших чинників.

Автором роботи [8] відзначається, що в останні роки компетентнісний підхід набуває все більшого поширення у всьому світі, він стає основою державної освітньої політики. У компетентнісному підході виражається міжнародна тенденція оновлення освіти порівнянності та суміжності освітніх стандартів різних країн. Це в певній мірі стосується і системи підготовки магістрів з “Економіки”.

Постановка завдання. Основним завданням даного дослідження є на основі аналізу та оцінки зарубіжного та вітчизняного досвіду використання компетентнісного підходу для підготовки фахівців торговельно-економічного профілю запропонувати сучасну концепцію вдосконалення підготовки названих фахівців для потреб сфери торгівлі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Потреба подальшого вдосконалення та переорієнтації системи підготовки фахівців товарознавчо-комерційного профілю для потреб вітчизняної торгівлі у вузах обумовлена низкою причин. Назвемо основні з них:

- необхідність періодичного вивчення та уточнення реальних потреб споживачів на конкретні види товарів;
 - постійна оцінка реальної ситуації на ринку основних груп непродовольчих товарів та харчових продуктів;
 - виявлення і прогнозування реальних потреб у системі підготовки фахівців для сфери вітчизняної торгівлі;
 - необхідність подальшого вдосконалення та переорієнтації підготовки у вузах сфери торгівлі саме фахівців товарознавчо-комерційного профілю.
- В даній роботі ми обмежилися тільки обґрунтуванням доцільності використання компетентнісного підходу для подальшого вдосконалення та переорієнтації підготовки фахівців товарознавчо-комерційного профілю, що, як відомо, вже протягом багатьох десятиліть відіграють ключову роль в організації гуртової та роздрібною торгівлі різноманітними групами та видами непродовольчих товарів і харчових продуктів.

Таблиця 1

Перелік основних загальних компетентностей фахівців товарознавчо-комерційного профілю

№ з/п	Назва компетентності
1	Здатність використовувати набуті у вузі економічні, філософські, правові та природничі знання у різноманітних сферах своєї практичної діяльності
2	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу при рішенні конкретних завдань у стандартних і нестандартних умовах практичної діяльності
3	Здатність до постійного саморозвитку, освіти та ефективного використання творчого потенціалу в своїй практичній діяльності
4	Володіння професійною і науковою термінологією, пов'язаною з майбутньою практичною діяльністю
5	Здатність використовувати у своїй практичній діяльності знання, отримані у вузі при вивченні загальнонаукових і технологічних дисциплін
6	Здатність працювати в колективі і вміння знаходити оптимальні організаційні рішення конкретних завдань у практичній діяльності

З метою реалізації цього завдання нам представляється доцільним передусім із загального масиву компетентностей фахівців торговельно-економічного профілю виокремити та обґрунтувати тільки загальні та професійні компетентності фахівців

товарознавчо-комерційного профілю. Для прикладу дамо визначення та коротку характеристику найбільш поширених (ключових) загальних (табл. 1), професійних товарознавчих (табл. 2) і професійних комерційних (табл. 3) компетентностей фахівців товарознавчо-комерційного профілю сфери вітчизняної торгівлі.

Таблиця 2

Перелік ключових професійних товарознавчих компетентностей фахівців товарознавчо-комерційного профілю

№ з/п	Назва компетентності
1	Знання чинників, які впливають на формування якості та безпечності товарів при їх виробництві, а також їх збереження у сфері торгівлі
2	Вміння ідентифікувати і дати товарознавчу характеристику конкретного виду товару
3	Здатність характеризувати зовнішній вигляд і основні властивості товару окремих товарних груп
4	Вміння виявляти та оцінювати рівень фальсифікації, властивостей, показників якості та маркування непродовольчих товарів у сфері торгівлі
5	Знання критеріїв і методів оцінки якості та безпечності окремих груп і видів непродовольчих товарів і вміння користуватися ними в практичній діяльності у сфері торгівлі
6	Здатність виявляти й оцінювати недоліки до окремих властивостей, асортименту, якості та безпечності непродовольчих товарів, які поступають у сферу торгівлі
7	Вміння аналізувати претензії до невідповідності асортименту, якості та безпечності непродовольчих товарів, які поступають на торговельні підприємства
8	Знання принципів, способів і методів товарної експертизи і вміння користуватися ними в практичній діяльності у сфері торгівлі
9	Здатність проводити товарну експертизу властивостей, рівня якості та безпечності окремих груп непродовольчих товарів із відповідним юридичним оформленням її результатів

Аналіз даних табл. 1-3 дозволяє зробити наступні загальні висновки:

- наведені в табл. 1-3 переліки загальних, професійних товарознавчих і професійних комерційних компетентностей фахівців товарознавчо-комерційного профілю є максимально наближеними до потреб вітчизняного ринку непродовольчих товарів і змісту практичної діяльності названих фахівців;

- наведені в табл. 1-3 загальні, професійні товарознавчі та професійні комерційні компетентності фахівців товарознавчо-комерційного профілю є за суттю інтегральними і їх конкретизація може

бути досягнута тільки в процесі вивчення профільних товарознавчих і комерційних дисциплін на товарознавчо-комерційних факультетах торговельно-економічних вузів;

- аналіз змісту, номенклатури та спрямованості наведених в табл. 1-3 загальних, професійних товарознавчих і професійних комерційних компетентностей фахівців товарознавчо-комерційного профілю свідчить про те, що всі вони тісно пов'язані, інтегральні та націлені на подальше вдосконалення системи підготовки у вузах фахівців даного профілю.

Таблиця 3

Перелік ключових професійних комерційних компетентностей фахівців товарознавчо-комерційного профілю

№ з/п	Назва компетентності
1	Здатність аналізувати пропозиції постачальників різноманітних груп непродовольчих товарів із врахуванням властивостей, рівня якості та безпечності цих товарів
2	Здатність організувати закупівлю та продаж відповідних груп і видів непродовольчих товарів, забезпечуючи при цьому необхідну структуру їх видового та внутрішньовидового асортименту
3	Вміння використовувати принципи товарного менеджменту для аналізу структури асортименту товарів на торговельних підприємствах
4	Здатність приймати оптимальні рішення щодо управління структурою асортименту товарів, термінами їх реалізації, а також аналізом товарних запасів у торговельних підприємствах
5	Здатність використання сучасних інформаційних технологій для аналізу ситуації на ринках окремих груп і видів товарів
6	Готовність давати обґрунтовані рекомендації щодо оптимізації структури асортименту, підвищення рівня якості та вдосконалення організації торгівлі непродовольчими товарами різного цільового призначення
7	Здатність проводити самостійні наукові дослідження з метою вдосконалення організації торгівлі різними групами непродовольчих товарів

Більше того, розглянутий перелік загальних і професійних компетентностей для фахівців товарознавчо-комерційного профілю представляється доцільним використати:

- при перегляді і вдосконаленні існуючих і розробленні нових вітчизняних освітніх стандартів, в яких регламентовані вимоги до якості підготовки у вузах сфери торгівлі фахівців даного профілю;

- при написанні нових підручників і навчальних посібників із профільних товарознавчих і комерційних дисциплін, які вивчають на товарознавчо-комерційних факультетах названих вузів.

Окрім цього, слід підкреслити, що згруповані в табл. 1-3 компетентності фахівців товарознавчо-комерційного профілю безпосередньо пов'язані з виробництвом і ринком товарів і поки є малодослідженими та обґрунтованими [9].

Таким чином, впровадження компетентнісного підходу у систему підготовки фахівців товарознавчо-комерційного профілю у вузах, на наш погляд, дозволить вирішити низку завдань, а саме:

- можливість наблизити рівень якості підготовки цих фахівців до потреб вітчизняного і зарубіжних ринків непродовольчих товарів;

- гарантувати здатність фахівцям товарознавчо-комерційного профілю розкривати механізми взаємодії між виробництвом і збутом конкретних груп і видів непродовольчих товарів, включаючи і їх експорт.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. На основі аналізу літературних джерел та узагальнення результатів наших досліджень сформульовані та обґрунтовані ключові загальні, професійні товарознавчі та професійні комерційні компетентності фахівців товарознавчо-комерційного профілю в процесі їх підготовки у вузах.

Згруповано перелік назв цих компетентностей та з'ясовано доцільність сфер їх раціонального використання.

Встановлено, що використання компетентнісного підходу для підготовки фахівців товарознавчо-комерційного профілю вважається одним із радикальних і перспективних шляхів не тільки вдосконалення, але й докорінної перебудови і переорієнтації всієї освітньої системи підготовки названих фахівців, обумовленої суттєвими змінами в системі вітчизняного виробництва, економіки та торгівлі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калашнік О. В. Компетентнісний підхід у професійній підготовці товарознавців-експертів [Електронний ресурс] / О. В. Калашнік, Л. В. Поліщук, В. Л. Ногаля. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/4729>.

2. Трішкіна Н. І. Сучасні підходи до формування професійних компетенцій фахівців торговельно-економічного профілю / Н. І. Трішкіна // Вісник Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля. Сер. Педагогіка і психологія : Педагогічні науки. - 2015. - № 1 (9). - С. 193-199.

3. Компетентнісний підхід у вищій освіті: світовий досвід [Антонюк Л. Л., Василькова Н. В., Льницький Д. О. та ін.]. – К. : КНЕУ, 2016. – 62 с.

4. Галик І. С. Компетентнісний підхід – основа професійної підготовки товарознавців у вищих навчальних закладах / І. С. Галик, Б. Д. Семак // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Технічні науки. – Вип. 18. – Львів : ЛТЕУ, 2017. – С. 16-21.

5. Беднарчук М. С. Основні напрямки переорієнтації підготовки товарознавців для потреб легкої промисловості та торгівлі України / М. С. Беднарчук, І. С. Галик, Б. Д. Семак // Технології забезпечення життєдіяльності людини : збірник праць міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю Української технологічної академії (1992-2017). – Київ, 2017. – С. 7-16.

6. Внукова Н. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців з вищою освітою [Електронний ресурс] / Н. Внукова, В. Пивоваров. – Режим доступу : https://www.pulib.sk/web/kniznica/-elpub/-dokument/Bernatova9/subor/Vnukova_Pyvovarov.pdf.

7. Дивнич О. Д. Компетентнісний підхід у навчанні здобувачів вищої освіти спеціальності “Економіка” у ПДАА / О. Д. Дивнич, А. В. Дивнич // Науково-методичні основи компетентнісного підходу до підготовки здобувачів вищої освіти : матеріали 48-ї науково-методичної конференції викладачів і аспірантів (15-16 лютого 2017 року). – Полтава: РВВ ПДАА, 2017. – С. 21-22.

8. Писаренко С. В. Компетентнісний підхід у дослідженнях економічної освіти у магістрів / С. В. Писаренко // Науково-методичні основи компетентнісного підходу до підготовки здобувачів вищої освіти : матеріали 48-ї науково-методичної конференції викладачів і аспірантів (15-16 лютого 2017 року). – Полтава : РВВ ПДАА, 2017. – С. 106-108.

9. Панфілов Ю. Компетентнісний підхід в освіті: досвід, проблеми, перспективи / Ю. Панфілов, Б. Фурманець // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2017. – № 3. – С. 55-67.

REFERENCES

1. Kalashnik, O. V. Polischuk, L. V. and Nohal', V. L. Kompetentnisnyj pidkhd u profesijnij pidhotovtsi tovaroznavtsiv-ekspertiv, available at: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/4729/>.

2. Trishkina, N. I. (2015), Suchasni pidkhody do formuvannia profesijnykh kompetensij fakhivtsiv torhovel'no-ekonomichnoho profilu, Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu im. Al'freda Nobelia. Ser. : Pedahohichni nauky. № 1 (9), s. 193-199.

3. Kompetentnisnyj pidkhd u vyschij osviti: svitovij dosvid, Antoniuk L. L., Vasyli'kova N. V., P'nyts'kyj D. O. ta in. (2016), KNEU, Kyiv, 62 s.

4. Halyk, I. S. and Semak, B. D. (2017), Kompetentnisnyj pidkhd – osnova profesijnoi pidhotovky tovaroznavtsiv u vyschykh navchal'nykh zakladakh, Visnyk l'vivs'koho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu. Tekhnichni nauky. Vyp. 18. LTEU, L'viv, s. 16-21.

5. Bednarchuk, M. S. Halyk, I. S. and Semak, B. D. (2017), Osnovni napriamky pereorientatsii pidhotovky tovaroznavtsiv do potreb lehkoj promyslovosti ta torhivli Ukrainy, Tekhnolohii zabezpechennia zhyttiedial'nosti liudyny : zbirnyk prats' mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoi 25-

richchiu Ukrains'koi tekhnolohichnoi akademii (1992-2017), Kyiv, s. 7-16.

6. Vnukova N. and Pyvovarov V. Kompetentnisnyj pidkhd do pidhotovky fakhivtsiv z vyschoiu osvitoiu, available at : https://www.pulib.sk/web-/kniznica/-el-pub/dokument/Bernatova9/subor/Vnukova_Pyvovarov.pdf.

7. Dyvnych, O. D. and Dyvnych, A. V. (2017), Kompetentnisnyj pidkhd u navchanni zdobuvachiv vyschoi osvity spetsial'nosti "Ekonomika" u PDAA, Naukovo-metodychni osnovy kompetentnisnogo pidkhd do pidhotovky zdobuvachiv vyschoi osvity : materialy 48-i naukovo-metodychnoi konferentsii vykladachiv i

aspirantiv (15-16 liutoho 2017 roku), RVV PDAA, Poltava, s. 21-22.

8. Pysarenko, S. V. (2017), Kompetentnisnyj pidkhd u doslidzhenniakh ekonomichnoi osvity u mahistriv, Naukovo-metodychni osnovy kompetentnisnogo pidkhd do pidhotovky zdobuvachiv vyschoi osvity : materialy 48-i naukovo-metodychnoi konferentsii vykladachiv i aspirantiv (15-16 liutoho 2017 roku), RVV PDAA, Poltava, s.106-108.

9. Panfilov Yu. and Furmanets' B. (2017), Kompetentnisnyj pidkhd v osviti: dosvid, problemy, perspektyvy, Teoriia i praktyka upravlinnia sotsial'nymy systemamy: filosofiia, psykholojiia, pedagogika, sotsiolojiia, № 3, s. 55-67.